

VIGRED * VESTNIK * PROSVETNI ODER

ŠT. 3.

LJUBLJANA, MAREC 1944.

LETO XXIII.

Židovstvo in kapitalizem

Dr. I. Česnik — Predavanje

V 18. stoletju je živel na Angleškem narodno gospodarski učenjak Adam Smith. Ta je spisal l. 1776. znamenito knjigo »O naravi in vzrokih narodnega bogastva«. V tej knjigi je za podlago vsemu gospodarstvu postavil gospodarsko svobodo. Po njegovem načelu naj bo vsak človek v vsem svojem gospodarskem delovanju popolnoma prost in neodvisen. Vse, kar bi omejevalo gospodarsko svobodo, se mora odstraniti. Država ima samo to dolžnost, da brani človekovo osebno varnost in njegovo lastnino. Popolnoma neomejeno in svobodno bodi vsakršno pridobivanje in udejstvovanje. S svojim denarjem lahko vsakdo razpolaga po svoji mili volji in posoja na kakršne koli obresti. Zato tudi ne sme biti nikakega zakona proti oderuštvi. Zaradi polne in neomajne svobode bo najbolj rastla splošna blaginja. Pričela se bo svobodna tekma, a se ni bati, da bi nekaterim preveč škodovala. Delavci pri tem ne bodo prišli na slabše, ker se v svojem udejstvovanju odpovedo delu, ki jim ne daje dovolj zaslužka... V tem medsebojnem boju se odseže neka sreda, ki je primerna za obe stranki.

Adam Smith je ustanovitelj gospodarskega liberalizma. Njegova načela so se mahoma razširila po vsem svetu.

Kdo se jih je najbolj oprijel, kdo jih je najbolj širil? Bili so to židje.

Zgodovina zaznamuje med gospodarskimi znanstveniki zlasti dva moža, ki sta načela Adama Smitha z vso vnemo zagovarjala, izpopolnila in širila. To sta bila žida David Ricardo, ki je živel v Londonu od l. 1778. do l. 1825. in Bentham Jeremija, roj. v Londonu 1748 in prav tam umrl l. 1832.

Prvi je bil bančnik, ki si je pridobil ogromno premoženje in bil tudi angleški državni poslanec. Le-ta se je pečal obširneje kakor Adam Smith z delavskim vprašanjem in utemeljeval tako imenovani železni plačni zakon. Trdil je, da se sicer plača meri po delavčevih potrebah in razmerah na trgu, da se pa vendar drži tiste višine, ki zadostuje za delavčevo življenje, torej le za golo življenje in nič drugega. Poudarjal je, da kupec sme na škodo prodajalca iskati koristi in narobe. Med kupne pogodbe je štel tudi delavsko pogodbo. Ker je bil delodajalec pri svojem neomejenem gospodarskem udejstvovanju močnejši in delavec slabjši, je delodajalec lahko po mili volji izkoriščal gospodarsko slabjšega delavca. Drugi — istotako žid — je učil, da so gospodarska načela in morala in gospodarski red in morala neodvisni drug od drugega. Vse gospodarsko življenje se mora ravnati le po koristnosti. Kar je v neomejenem gospodarskem udejstvovanju koristno, to je tudi dobro. Korist in pravičnost, korist in dolžnost je isto. Človek je računar. Pred seboj ima proračun svojega življenja. V tem proračunu sta dve postavki: postavka dobička in postavka izgube. Modri računar išče naravno, da poveča postavko dobička in zmanjša postavko zgube. Kadar mu pa to ni mogoče, gleda, da obdrži računsko ravnesje med obema postavkama. Jeremija Bentham je torej učil: Kar je koristno, je dobro, pa naj bo še tako krivično.

To je bila trgovska morala židovskega angleškega modroslovca, ki je zadobila odločilen vpliv na vse trgovsko poslovanje na svetu. Taka načela go-

spodarskega liberalizma in koristnosti so kapitalizmu pomagala do polnega razmah in moči. Po teh načelih je igral kapital glavno vlogo, delo pa stransko, podrejeno, vlogo uboge zaničevane pepelčice.

Naukom gospodarskega liberalizma je ustvarjala godna tla in pomagala kapitalizmu do razrastka **židovska vera**. Zlasti so bili to nauki, ki jih zastopa židovski Talmud. Židje imajo poleg sv. pisma stare zaveze — zlasti pride v poštev petero Mojzesovih knjig — kot svojo najvažnejšo versko knjigo Talmud, v katerem so vsebovana najvažnejša verska izročila in reki, ki so se tekom stoletij izpopolnjevali po raznih židovskih šolah v Palestini in Babiloniji in se nekako vzakoni. Najstarejši rokopisi Talmuda segajo v 12. stoletje. Prvi tiskani Talmud pa je bil izdan v Benetkah leta 1520. Talmud vodi žida od prvih let mladosti do sive starosti pri vseh njegovih opravilih, predpisuje mu obleko in hrano, določa mu šege in govorico in celo misli, veselje in žalost. V Talmudu je nakopičeno ogromno sovraštvo proti krščanstvu. Bog je židom nacionalen malik in ne stvarnik in dobrotnik vseh ljudi. Jehova je stvarnik židov, ki naj pomaga podvreči vse kristjane. Talmud je poln nemoralnih naukov. Za primer naj služi samo par izrekov: »Izraelcem je dovoljeno škodovati gojem (kristjanom), ker stoji zapisano: 'Svojemu bližnjemu ne stori zlega', ne pa goju ne stori zlega'. Goja smeš goljufati in jemati od njega obresti.« Po Talmudu morajo židje svojim rojakom dajati brezobresna posojila. Židje imajo tudi svoj zakonik, ki ga zovejo Šulhan Aruh, ki ga je spisal rabinec Jožef Karu med l. 1540 in 1560. Ta zakonik jim daje zapovedi za vsakdanje življenje, predpisuje jed in pijačo, zakonsko življenje in obravnava civilno in kazensko pravo. Tudi v tem zakoniku je nakopičeno sovraštvo proti kristjanom. Tako na primer določa Šulhan Aruh: »Mnogi pravijo, da ne smeš ločiti blata in akuma (kristjana). Žival in akum sta isto. Izgubljeno akumovo stvar smeš obdržati, kajti zapisano je: 'Izgubljeno daj svojemu bratu nazaj. Da, kdor vrne,

naredi velik greh. Prekleti vsi akumi, blagoslovljeni vsi židje!« Bratje so židom le lastni rojaki, ne pa kristjani.

Druga lastnost, ki je pomagala razraskom kapitalizma je židovska sebičnost in želja po bogastvu. Židu je denar naravno vodilo. Za denar stori vse. Skriva svoja čutila, taji imetje in svoje pravo ime in se izdaja pod popolnoma tujim, celo narodno zvanečim imenom. Da se ponižati, celo sramotiti in smešiti, da le pri tem zasluži.

O denarju in bogastvu govori židu Talmud, govore mu neštene pravljice, v katere zlasti zapleta preroka Elijo. Za primer naj navedem tako pravljico: »Neki ubog in pošten žid hodi popolnoma zapuščen v prijetnem večernem mraku po parku velikega mesta. Ne brigajo ga živahni razgovori ljudi, ne šepet dreves v drevoredu, ker je silno lačen, da bi skoro umrl. Sreča ga tujec, ki nese težko cajno. Tujec ga vpraša, ali bi mu ne nesel cajne, za kar dobi napotnico. Človek rad ustreže in vzame cajno v roko. Ko gre dalje, se ozre: tujca ni nikjer. Človek jo maha domov, ko odpre cajno, najde v njej same rumene cekine. Močno se čudi, a kmalu pride do spoznanja, da je bil tujec sam prerok Elija, ki ga je z velikim darom rešil enkrat za vselej iz stiske.« Ta pravljica se začneja z besedami: »Moes zur Ješuosi«, kar pomeni: »Denar, zaklad moje moči«. Židje te besede silno radi izgovarjajo in se po njih ravnaajo v svojem poslovanju in v svojem življenju. Znani židovski bogatin Rothschild je dejal »Kdor mi vzame denar, mi vzame čast.«

Nauke gospodarskega liberalizma so v začetku in v sredi preteklega stoletja države uzakonile. Tako so postali židje enakopravni z vsemi drugimi državljani. Židovska breobzirna sebičnost in pohlep po denarju in bogastvu sta ob neomejeni svobodi in tekmi omogočila, da so se židje v kapitalističnem sistemu uveljavili v vseh panogah gospodarskega življenja, zlasti v Evropi in Ameriki in v 100 letih dobili v roke velikanški vpliv na politično, kulturno in gospodarsko življenje narodov. Židovstvo se je odlično počutilo v kapitalistični

dobi, ki je bila popolnoma usmerjena le na tostranost in brezobzirno pridobivanje svetnih dobrin.

Znali so dobiti vplivna mesta v političnem življenju kot poslanci v državnih zborih, kot diplomatje pri poslahih, kot vseučiliški profesorji na vseučiliških stolicah, kot mednarodni poročevalci v velikih mednarodnih in poročevalskih družbah in vplivati na svetovni tisk, ki je bil in je še velesila. Tako so na primer židje zadobili v zadnjem četrtstoletju 19. stoletja monopol v mednarodni poročevalski službi, v kateri je angleški Reuterjev zavod prevzel vodstvo. Postali so dopisovalci vseh velikih svetovnih časopisov. Židje žurnalisti so pisali živahno, zanimivo, spretno in prepričevalno. Čeprav je bila vsebina plitva in plehka, nekritični bralec tega ni opazil in je nehote ob stalnem berilu takega časopisja podlegel njihovem vplivu.

Židje so dobili v vseh panogah gospodarskega življenja silno moč.

Znani so bili od nekdaj kot prekupeci in posojevalci denarja; v tem so bili kos celo starim Feničanom in Grkom ter Armencem.

V dobi kapitalističnega gospodarstva jim je neomejena svoboda omogočila največje špekulacije.

Kako so izrabili svobodo zakonodaje v svoje namene, kaže primer, kako so dobili v svoje roke večino posestev v Galiciji in na severnem Ogrskem. Ko je bila l. 1868. proglašena enakost židov pred zakonom, so se smeli svobodno naseljevati in nakupovati posestva v Galiciji. Tega leta je bilo tam le 38 židovskih posestnikov. Čez 20 let je bil že vsak peti posestnik žid. V tem času je prešlo 43.000 malih posestev v židovske roke. Vsako leto so prodajali po 2000 posestev večinoma prisilno. Zato se je pa poljsko in malorusko prebivalstvo izseljevalo. Že l. 1878. so židje izjavili: »Tekom 20 let bo gališko posestvo večinoma v židovskih rokah.«

Nič bolje ni bilo na Gornjem Ogrskem med ruskim narodom. L. 1862. je izšel zakon, po katerem so smeli židje pridobivati posestva. V 50 letih so dobili v svoje roke 70 odstotkov vseh zem-

ljišč. V najemu so imeli tudi 23 državnih posestev. Židov veleposestnikov je bilo okrog 1100. Nekateri so imeli cele okraje. Žid Deutsch je imel okrog 20 tisoč oralov zemlje, barona Armin in Bertold Poper pa 40.000 oralov, tudi Schwarz, ki je bil poprej navaden branjevec, 4000 oralov. Vsi najboljši vinogradi so bili v njih rokah. V 10 letih je propadlo na Gornjem Ogrskem 500.000 kmetov in z njimi čez 1.300.000 poljskih delavcev.

Pravico popolnega neomejenega udeleževanja in tekmovanja so pridno izrabili.

Lahko rečemo, da so pred sedanjo svetovno vojno 70 odstotkov svetovne trgovine, zlasti evropske in ameriške dobili v svoje roke. Važna svetovna trgovska središča so obvladali s svojo trgovino. Tako v New Yorku, v Amsterdamu, Parizu, Berlinu, Hamburgu, Dunaju, Budimpešti, Benetkah, Rimu, pa tudi manjša tržišča kakor Trst, Bukarešto, Zagreb in Beograd. Zahtevali so zase popolno varnost. Neki stari židovski politik, ki je zelo obogatel — v mladosti je bil siromak — je v angleški zbornici preteče govoril v obrambo židovstva in svoj govor končal takole: »Moj narod rabi le, da se ga pusti v miru.« Zase so zahtevali, da se jih pusti v miru, drugih pa oni niso pustili v miru, druge so odirali, stiskali in izrabljali.

Postali so gospodarji velikih bančnih in industrijskih podjetij, rudokopov, mlinov, zavarovalnih družb, prometnih in potovalnih družb, tiskarn in knjižnih založb. Njihovo bogastvo je ogromno zrastle.

Znana je rodbina Rotschild, ki je leta 1760 ustanovila v Frankfurtu na Meni bančno podjetje, čez 18 let že podružnice v Londonu in oskrbela velike finančne transakcije za časa Napoleonomskih vojsk, kar ji je prineslo ogromnega premoženja. Rotschildovi sinovi so dosegli leta 1815 naslov baroni. Razdelili so si upravo podjetja v Frankfurtu in podružnice v Londonu, Parizu, Dunaju in Neaplju. Za primer naj navedem, da je imel dunajski Rotschild Albert pred prvo svetovno vojno 11 in pol milijarde zlatih kron premoženja. Denar je imel

naložen v raznih bančnih podjetjih, veleposestvih, rudokopih, petrolejskih zalogah itd.

Ker so se židje smatrali po Talmudu za izvoljen narod, kateremu bodo poslušni vsi narodi in iskali v njem resnice, poti in življenja in so jim bili vsi drugi narodi, zlasti kristjani krivoverci, ki so spačili zakon, ni čuda, da se je pojavil proti njihovi silni mednarodni finančni, politični in kulturni moči odpor. Židje so med nekaterimi narodi zavzeli važna mesta v svobodnih poklicih, da so bili dotični pridobitni krogi resno ogroženi. Tako je n. pr. na Ogrskem bilo med zdravniki in odvetniki 50 odstotkov židov, dočim je bil med 100.000 kmeti komaj en žid. Med delavskimi in obrtnimi sloji, ki so morali opravljati težka dela, jih pa sploh ni bilo. Zato je umljivo, da so bili narodi primorani, da so si pomagali z državno zakonodajo, ki je proti židom zaščitila lastne rojake. To ni nikak nov pojav. Že srednji vek

je poznal tako zakonodajo v obrambo kristjanov. Evo vam nekaj takih predpisov:

1. Židje ne smejo kristjanov jemati v službo in kristjani ne smejo pri njih služiti.

2. Kristjanke ne smejo biti dojlje pri židih.

3. V bolezni kristjani ne smejo klicati židovskih zdravnikov in jemati židovskih zdravil.

4. Kristjani ne smejo stanovati z židi v isti hiši ali v njihovi družini.

5. Posebno je treba paziti, da ne dobe židje v javnosti vplivnih mest, kjer bi lahko izrabili svojo moč.

6. Prepovedano je hoditi na židovske svatbe in igrati z židi.

Če bi se vsaj načelno države držale takih predpisov, bi židje ne prišli nikdar do tako velikega vpliva in moči, ne bi mogli nikoli zlorabljeni svobode in enakopravnosti v svoje namene in za sužniti delavskega ljudstva. —k.

Knjižnica

Tone Gaspari: Povest o gornem možu. Z lesorezi opremil Oton Gaspari. Izdala Nova založba v Ljubljani. 1944. Strani 159, cena 48 lir. — Tone Gaspari je že znan mladinski pisatelj, a pričujoča povest o hudem gorskem duhu, dobrih belih ženah, o srečnem pastirju Bolteju in grajski deklici Roži nam ga še posebej kaže v njegovih značilnostih. Ob splošno znanem motivu o ugrabljeni in rešeni nevesti je na sodben način skušal zvezati narodno in umetno snov, jo podati v prijetni podučnosti in nevsljivi simboliki. To se mu je v precejšnji meri posrečilo. Tako se slovenska starodavnost odpira pred nami v nekaki brezčasnosti, življenje pastirjev po gorah, preprosto vaško veselje pod lipo in domačnost med gradom in vasjo. Vse v tej povesti je blizu in daleč, staro in novo, znano in neznano, in ko se prebijemo mimo prvih poglavij, postane res zanimivo in presenetljivo. Pisatelj je prav značilno vpletel mnoge koroške svojstvenosti, opisal čar kresne noči in starodavno vaško žeganje, priključil je

celo motiv iz Desetega brata in še marsikako drugo drobtino iz narodne zakladnice, vse pa je srečno povezal v sodbeno občutje in razumno podučno smotrnost. S tem ta povest — saj prav zaradi svoje oblike ni pravljica — dobiva večjo vrednost in ni namenjena samo mladini, ampak tudi širšemu krogu bralcev.

*

Nove igrice za Pavlihov oder so izšle pri Mladinski založbi v Ljubljani. Te igrice so zelo primerne za našo mladino, ki nujno potrebuje zabave, katero jim nudimo v družini z lutkarskim odrom. Doslej so izšle sledeče igrice: I. zvezek: Kaznovana trdosrčnost in čudežno zdravilo. II. zvezek: Vražiček v steklenički in Pavliha kot mešetar. III. zvezek: Pavliha in rokovnjač. Togotni mesar, Sleparska kmetica, Zdravilni tobak in Pavlihove sanje. Vsak zvezek stane 20 lir. Zanimanje za lutkarsko umetnost narašča tudi v naših družinah, zato segajte pridno po omenjenih igricah.

Ob Jurčičevi stoletnici

Današnjemu ljudskemu bralcu Jurčič še vedno veliko pove. Sodobnika, kateremu je bila previsoka Prešernova pesem, je prav njegova povest tako zajela, da je vzljubil lepo knjigo; šele potem se mu je približala Prešernova pesem. In če je bila ta povest inteligentu v prvi vrsti klic in opomin prebujajočega se naroda, jo je ljudski bralec vzljubil, ker je spoznal, da je njegovi duši potrebna.

Jurčičeva najboljša povest je zrastle iz ljudstva, on jo je le preoblikoval, poplemenitil, na novo ustvaril, ljudska duša v njej pa je ostala, zato je tako lahko našla pot nazaj. Poleg »Domna« in »Jurija Kozjaka« se je najbolj utisnil v ljudsko dušo »Deseti brat«, katerega so brali tisoči v ilustrirani knjigi Mohorjeve družbe in so ga preigrali vsi podeželski odri. V nobenem Jurčičevem delu ni toliko topline, življenje je zajeto v čudovitih srečanjih in usodnih nasprotjih, ki segajo daleč v preteklost; človek ima toliko nenavadnih podob. Pestro in valujoče življenje se umiri, ko se vsa nasprotja razrešijo, grehi poravnajo in se ustvari osnova novemu življenju. S tem se najbolj zadovolji ljudska duša, ki se boji bolečine in vedno veruje in hoče zmago dobrega. Tako doživlja ljudski bralec »Desetega brata« v knjigi, medtem ko mu gre pri odrski stvaritvi bolj za posamezne podobe. Le spomnimo se, s kakšno ljubeznijo so oblikovali Krjavlje zlasti na dolenskih odrih in kakšne nepozabne stvaritve so postavili. Vzrokov je gotovo več, med zadnjimi nista na-

gnenje oblikovalcev h karikiranju, kar je že sestavina Jurčičevega ustvarjanja, in dramatizacija. Iz dela, kjer je življenje zajeto tako na široko in se zapleta in razpleta tako lagodno, ni mogoče ujeti usod v tisto povezanost, iz katere vse teži k sprostitvi.

Jurčič je ostal fabulist tudi v obeh odrskih delih, zato bosta živeli na odru le zaradi svojih miselnih poudarkov in kulturnozgodovinske cene. Vendar je »Veronika« po krivici zapostavljena na ljudskih odrih, saj bi ji bili po odrski zahtevnosti in miselnih osnovah kos tako igralci kot gledalci. Imamo primere, ko je ljudsko gledališče poseglo po Župančičevi in celo po Kreftovi stvaritvi, ne da bi bilo moglo dati dostojno uprizoritev, poleg tega je Kreft po miselnosti tuj.

Danes, ko se življenje v svojih temeljih usodno premika, nam je Jurčičeva knjiga še posebno draga; zdi se kot daljni pozdrav urejenega življenja, ki je bilo tako močno, da je s svojim zdravjem zmagovalo nad zlom. Ob njej pa se naša misel tudi s trpkostjo sprašuje, v koliko je živa v teh časih Veselova misel v »Cvetu in sadu« o umetnosti: »Svet in resničnost na tem svetu sta tako ubožna, da nam ne moreta dati, kar si požel naš duh, ki se ne čuti domačega. Zato si naš duh svoj svet ustvari, to je umetnost. Pa nas iz blatnega povzdiguje v jasne višine lepšega, navideznega sveta. Nad tem videzom se veselimo, ker se na bistvenosti ne moremo.«

Slovenska mladinska igra

Martin Jevnikar — Nadaljevanje

15. Razori (1933—1939/40)

3. Ribičev sin. Vesela zgodba v enem dejanju. Vinko Bitenc. 1937. — Žarko je lovil ribe, a je ujel zastavo, padel v morje, kapitan ga je rešil in vpisal med Jadr. stražarje. — Prizor je priložnost, tendenčen, a tendenca ni vsiljiva.

4. Botra smrt. Legenda v šestih slikah. K. Felner-V. Bratina. 1938. — Dramatizacija znane legende. Smrt gre za bo-

tro siromašnemu otroku. Kot darilo mu da zelišče, ki ozdravi vsakogar, pri komer stoji smrt ob nogah. Pride tudi do kraljične. Smrt stoji ob glavi, fant zaobrne posteljo in kraljična je zdrava. Seveda se poročita. — Dramatizacija je dobra, razgibana in zanimiva, saj nastopajo siromaki in bogataši, kralji in kraljične, smrt, ljubi Bog in vrag. Je za odraslo mladino. Isto snov obravnava Krištof Schmid v pravljici

Čudodelni zdravnik (der Wunderarzt. Ein Märchen. 1844.)

5. Mornar Tomo. Dramski prizor. Fran Roš. 1939/40. — Slab rodoljuben prizor.

16. Mladi junak (1924/25—1934/35)

Treznostni list. Izdaja Sveta vojska v Ljubljani. List je prinesel tri igre. Vse so slabe, začetniške, dve imata protialkoholno tendenco.

1. Treznost — kraljica miru. Igrokaz v štirih slikah. Spisala Kristina Levec, članica društva Mladih junakinj v zavodu šolskih sester v Mariboru. 1927/28. — Mimičin oče je brezposeln delavec, pijanec in pretepač. Mimica prosi Jezuščka, naj vpiše očeta v društvo Mladih junakov. Oče dobi delo in obljubi, da ne bo nikoli več pil. — Igra je začetniška, okorna in nedograjena. Ima izrazito protialkoholno tendenco in zaradi nje je igra nastala. Vendar nas ne prepriča, ker se vse prehitro in prelahko godi in spreobrača. V igri nastopata tudi Alkohol in Treznost — kraljica miru.

2. Zvezdica. Enodejanka. Franc Kralj. 1932/33. — Janko je pri palčkih. V spanju se mu prikaže Zvezdica — Ljubezen in mu obljubi, da ga bo spremljala skozi vse življenje. Palčki Janka obdarujejo, nato odide z Zvezdico na svet, kjer bo apostol ljubezni. — Slaba, dolgovezna stvar, z mislijo, da bi bilo na svetu lepo, če bi vladala ljubezen.

3. Sv. Miklavž. Čudežna igrice v treh slikah. Musek Ljudevit. 1933/34. — Sv. Miklavž se odpravlja na svet. Posebno bo obdaroval abstinence. Dušica nekega deteta ga prosi, naj opomni njegovega očeta, da ne bo več pil, mater in bratce pa naj obdaruje. Obljubi. — Slaba stvar, tradicionalna obdelava s protialkoholno tendenco.

17. Lučka z neba (1931—1941/42)

Verski list za mladino. Pod tem naslovom je izhajala do leta 1934/35. Tega leta sta se oba mladinska lista Angelček in Lučka združila v en sam list; imenoval se je Luč. Z letnikom 1939/40 so vpeljali spet staro ime. Lučka je prinesla štiri nabožne igre. Namenjene so najmlajšim, nimajo ne umetniškega hotenja ne vrednosti.

1. Mučenec presvete Evharistije. Igrica za dečke v dveh dejanjih. (Brez podpisa.) 1932. — Igrica je napravljena po znanem dogodku iz življenja sv. Tarcizija. Vendar ni uspela, ker je pisatelj ni znal pravilno zgrabiti. Le v dveh prizorih je pokazal malega mučenca (ko prosi za psa, ki ga poganski dečki mučijo, in ko ga pobijejo), sicer pa največ prikazuje poganske dečke; ti se bahajo s svojo krutostjo. Zato je preveč govorjenja, premalo pa dejanj. Tudi so ti dečki

močno pretirani v svojih hudobijah. Igra je dolgovezna in neučinkovita.

2. Tonček — pastirček. Deška igrice v treh dejanjih. Gregor Mali. 1935/36. — Pod črto je opomba: »Tonček, ki nastopa v tej igrici, je naš veliki škof Anton Martin Slomšek, ki je bil že kot deček globoko pobožen. Igrica je posebno primerna za otroško točko Slomškovih proslav, ki jih bodo letos prirejali zlasti v lavantinski škofiji.« — I. dej.: Tonček na paši moli, Pavel preklinja. Tonček pravi, da ga bo zatožil v šoli katehetu, zato ga Pavel pobije s kamnom. II. dej.: Pavlu se v spanju prikaže Jezus z rano na čelu. Tudi angel varuh ga graja, zakaj je udaril Tončka. Pavel se kesa. III. dej.: Pavel prosi Tončka odpuščanja, Tonček mu odpusti. — Preprosta, nabožna stvarca v verzih. Verzi so precej prozaični. Umetniškega hotenja nima, hoče le poglobiti versko misel med mladino. Učinkovita je v toliko, kolikor nastopajo nadnaravna bitja.

3. Potolažena sirota. Igra s petjem v treh dejanjih. Janez Veider. 1936/37. — I. dej.: Sirota Petček blodi po gozdu. Ob Marijini kapelici zaspi. Angel mu pove, da ga bo dober deček odvedel na svoj dom, a bo odšel kmalu k mami in v nebesa. Ko se prebudi, pride deček Stanko in ga odpelje domov. II. dej.: Petček in Stanko prideta do kapelice, v kateri je Jezušček. Stanko gre naprej, Petček pa moli in poje, naj ga Jezušček odpelje k mami. Nastane svetloba, Jezušček stopi s prestola in popelje Petčka s seboj. — Prijazna igrice za najmlajše. Sicer vsebinsko ne prinaša nič novega (sirota, dobrotniki, angel, Jezušček), vendar je prijetno podano. Igro poživljajo znane pesmi. Je uprizorljiva.

4. Mladi misijonarji. Otroški prizor. Franc Kunstelj. 1937/38. — Otroci bodo šli koledovat kot sv. Trije kralji, za denar si bodo kupili žago. Stanko jih pregovori, naj dajo denar za misijone; ko bodo odrasli, bodo tudi sami misijonarji. — Igra je premalo razgibana, preveč je pogovorov. Otroci govorijo premudro, posebno Stanko. Slaba stvar.

18. Sokolič (1919—1938)

Sokolič je bil list za sokolski naraščaj. Igram ni posvečal posebne važnosti, le Jakob Špicar iz Radovljice, znani sokolski borec, je napisal dve daljši igri, ki pa nimata z umetnostjo nobene zveze. Sta čisto navadni agitaciji za sokolstvo.

1. Triglav. Igra za sokolsko mladino v štirih delih. Jakob Špicar. 1924. — Sokoli, Sokolič, ptiči in fantiči, vse skupaj je bojeviti avtor pomešal, dodal nekaj več, zastopnik teme, in očaka Triglava, posolil s propagandnimi in rodoljubnimi verzmi in iz tega čarobnega lonca se je dvignila igra za sokolsko mladino.

2. Teleban gre križemsvet. Lutkovna igra v dveh dejanjih. Ivan Albrecht. 1934.

3. Grozdana. Lutkovna igra v dveh dejanjih s predgovorom veseljaka Jurčka. Ivan Albrecht. 1934. — Igrita sta zanimivi, uprizorljivi.

4. Janezkova božična noč. Božična lutkovna igra v 3 dejanjih. Vekoslav Kovač. 1935.

5. Obsedeni Lojzek. Igrica za sokolsko mladino v štirih dejanjih. Jaka Špicar. 1936. — Lojzek je popolnoma pokvarjen, potuhnjen, tatinski — skratka obseden. Gre pa za tri tedne v taborišče Sokoličev in vrne se čisto izpremenjen. Spreobrne strica, teto, organizira Sokoliče — postane fant od fare. — Obsedeni Lojzek sploh ni prava igra, ker gre pisatelju predvsem za propagando sokolstva. Celo drugo dejanje govori samo o sokolstvu in pobija nasprotno temno in nazadnjaško mnenje, ki ga zastopa — konjederka! Da se pri tem ni oziral na dramske zahteve, je razumljivo. Saj je moral tudi ljudi temu primerno prikrojiti. Lojzek je v začetku obseden, Joža pijanec, teta sam vrag — na koncu so vsi angelčki. In vse to je storila sokolska ideja. Igrita so dodane proste vaje na pesem V hribih se dela dan in Oj Triglav moj dom. Sestavil jih je Rakar Franc.

6. Tabor sanj. 1936. — Slika v 7 prizorih. Jakob Špicar. — Sokoli tabore. Ponoči jim v sanjah pokaže Kraljica noči kraljev lik; ta jih spodbuja. — Je slaba rodoljubna stvar.

7. Gašper prvič v Ljubljani. Vesela lutkovna igra v petih dejanjih. Lojze Kovač. 1937. — Zanimiva stvar.

8. Ujedinjenje. Vladimir Kapus. 1937. — Je neke vrste zborna deklamacija sokoličev.

19. Ljudski oder (1934/35—1939/40)

Ljudski oder je začel izdajati prof. Niko Kuret. Namen mu je bil poglobiti igranje. Med mnogimi teksti, ki jih je list priročil, bi šteli med mladinske.

1. Slovenska mladina Nebeškemu Kralju. Janko Moder. 1936/37. — To je neke vrste zborna deklamacija v prozi.

2. Miklavža čakamo. Igra o Miklavžu in parklju za velike in majhne otroke. Napisal Josef Maria Heinen. Prevodel in priredil Janko Moder. 1936/37. — Otroci nastavijo vsak svojo posodo Miklavžu. Peter in Pavel jim skušata nagajati. Pride hudič Kozonog, preoblečen v strica Pasemte, in ju pregovori, da prineseta palice za vsakega otroka, sama pa ukradeta materi denar in si kupita slaščice. Skrijeta se pod mizo, da vidita učinek. Otroci so zelo razočarani in se jeze na Miklavža, Kozonog jim pomaga. Ko pride Miklavž, ga še ne pogledajo ne. Miklavž ukaže zgra-

biti Kozonoga, ga sleči in pokaže se hudič. Izpod mize pokliče Petra in Pavla; skesano priznata svojo krivdo in obljubita, da se bosta pobiljšala. Miklavž vse obdaruje. — Igra je dobra, živahna, poučna; v poplavi miklavževk se odlikuje po tem, da na nov, zanimiv način reši Miklavžev nastop.

3. Sirotica. Zborna deklamacija za otroke. F. K. 1936/37.

4. Skrbna mati v soboto zvečer. Po A. M. Slomšku priredil France Šmon. 1936/37. — V soboto zvečer sprahuje mati otroke, kako so preživeli teden. Pridne pohvali, nagačije posvari in pouči. Nato moli z vsakim primerno molitev naprej, otrok za njo. — Igra je zanimiva, ker je Slomškov tekst. Primerna je za Slomškove prireditve.

5. Mladina Mariji. Jože Cukale. 1937/38. — Je zborna deklamacija.

6. Mati. Prizor za materinski dan. Marija Gašperšičeva. 1937/38. — Je neke vrste recitacija s prizorom med materjo in otroki, zaključni spet recitacija. — Stvar je zelo topla in prirčna, posebno srednji del.

Skupna ocena

Slovenski mladinski časopisi, revije ter zbornik Pomladni glasi so prinesli 258 iger in prizorov (med prizore štejem tudi prireditve, lutkovske igre in zborne deklamacije). Izvirni igrata sta 102, prizorov je 132, prevodov 24. Na videz so to lepe številke; če pa pomislimo, da so izhajale igre v sedemnajstih glasilih, moramo ugotoviti, da so številke nizke. Še jasneje se nam to pokaže, ako vemo, da so glasila izhajala skupno okrog 360 let, kar da komaj 1,42 igre na leto. To pa je vsekakor malo in pri tolikem številu mladinskih časopisov bi pričakovali več iger. Ker pa literaturo ne štejemo in ne tehtamo, ampak jo precejšujemo po njeni umetniški vrednosti, idejni in formalni dograjenosti, niso važne številke, ampak kakovost del. Tudi v tem pogledu nismo zadovoljni. Nobene igre nimamo, o kateri bi mogli odkrito trditi, da je v vsakem pogledu vzorna. Vsaki nekaj manjka, nobena nas popolnoma ne zadovoljuje. Večinoma so zelo kratke (45 je enodejank, 27 jih ima dve dejanji, 24 tri dejanja, 5 štiri dejanja, ena šest slik). Pisali so jih ljudje, ki za to niso bili usposobljeni. Srečujemo namreč polno neznanih imen; enkrat se pokažejo, pa spet izginejo v pozabljenje. Napisali so po eno delo, še to mrtvorojeno, in odložili pero. Priznanih pisateljev in dramatikov je kaj malo. Večina je bila prepričana, da je mladinska igra tem boljša, čim več naukov je v njej. Na dramsko zgradbo niso dali mnogo, da je le dialog in igra je bila tu. Še slabši so prizori. Največ je priložnostnih. Med prevodi ne najdemo nobene svetovnoznane igre. (Se bo nadaljevalo.)

Nekaj o dramatizaciji

Zadnja leta se je pojavila po ljudskih odrih vrsta iger, ki niso bile nič drugega kot skrčene in na oder postavljene povesti. Igre, ki so bile dostopne, so bile že preigrane, novih ni bilo, zato so v zadregi posegli po nadomestku. Ustvarjavec ni bilo, pri dramatizaciji pa je — tako je bilo mišljenje teh prirediteljev — glavno delo opravil pisatelj. Treba je le urediti po prizorih in dejanjih, stranske osebe in manj važno dejanje izpustim in stvar je opravljena. Poleg tega se čisto sliši izgovor, da so tudi dramatik prečesto uporabljali podloge, to je, da so dramatizirali.

Poglejmo največje mojstre v antiki. Osnova ali recimo ogródje njihovi dram je pripovedka, katero je poznal vsak Grk. Iz te zgodbe pa je znal mojster izluščiti tiste momente, ki so dali pripovedki nove poteze, v bistvu je pa ostala; stara zgodba je govorila skozi nova usta. Stoletja so odkrila v isti zgodbi nove možnosti izraza za sodobna spoznanja. Tako imamo antično in moderno Elektro, antično in klasično Ifigenijo. Pripovedka je bila le gibalo, ki je znova vznemirjalo človeka. O vseh teh primerih ne govorimo o dramatizaciji, temveč o samostojni odrski stvaritvi, kateri da pripovedka snov.

Drugeče je že pri Shakespeareju, vzemimo kot primer njegovega Hamleta. Znanost je odkrila, da je ogródje svoje zgodbe dobil v pripovedki, katero pa je tako svojstveno doživel in podal, da govorimo o samostojni umetnini in ne dramatizaciji. Zgodbo o danskem kraljeviču Hamletu pripoveduje že nordijski zgodovinar Saxo Grammaticus v svoji »Historia Danica« proti koncu dvanajstega stoletja. 1582 je izdal v Parizu Belleforest zbirko pripovedk, kjer je po Saxu obnovil in po svoje priokrožil zgodbo o Amlethu. Amlethovega očeta ubije brat Fengon in vzame njegovo ženo Geruth, Amlethovo mater, za ženo, s katero je že prej imel razmerje. Amleth se hoče maščevati, zato se hlina blaznega. Kralj mu ne zaupa, nastavi mu lepega dekleta in dvornika, ki bi naj izvil iz njega skrivnost, a Amleth se tej zadrugi srečno izmakne. Ko drug dvornik poskuša prisluškovati v kraljičinih prostorih, ga Amleth zabode in razseka truplo. Ko govori na samem z materjo, ji razodene, kako je z njim, pokaže njen greh, na koncu jo celo pregovori, da bi skupno maščevala očeta. Njun načrt se zavleče, ker mora Amleth na Angleško, kjer se mu vse srečno izteče in odkoder se vrne kot zet angleškega kralja. Ko se vrne Amleth domov, najde vse v največji žalosti: vrši se pravkar za njim žalna slovesnost. Seveda se takoj sprevrže v veselo rajanje. Ko je vse pijano, ubije kralja, razloži vsem vzrok svojega dejanja in se

okliče za kralja. Pozneje zavrže svojo ženo in se poroči s škotsko kraljično in v boju s stricem Wiglerijem žalostno pogine.

Še preden je napisal Shakespeare svojega Hamleta je bil igran Hamlet neznanega avtorja, ki kaže, da je poznal obojni vir. Vse to smo navedli zato tako obširno, da bo bolj jasna odvisnost od podloge, na drugi strani pa delo genialnega umetnika. Shakespeare je uporabil le prvo polovico Belleforestove pripovedke, obdržal motiv bratomora in maščevanja, prav tako glavne akterje. Tudi ni mogel iz stila svojega časa. V vsej zgodbi in dejanju pa se zrcali njegovo doživetje sveta. Kako vrednoti in tehta: razočaran je nad žensko, sprašuje se vrednoti in pomenu življenja, ki ga postavlja ob smrti, govori o ureditvi sveta, gledališču, prijateljstvu, skratka o vsem, kar nas na svetu vznemirja. — Iz vsega tega je razvidno, da ne moremo govoriti o dramatizaciji, saj je umetnik preoblikoval zgodbo, ji dal novih miselnih osnov in postavil na oder. Vendar pa je v primeri z mojstri antike njegovo delo drugačno. Manj je odvisen od podloge, zgodba, ki je doživela spremembe v različnih smereh, se nekako strne in da življenje novi.

Če sedaj pustimo ob stran zglede iz svetovne in se ustavimo pri naši igri, je Govekar prvi postavil povest na oder. Dramatiziral je Levstikovega »Martina Krpana«, Jurčičeve »Rokovnjače« in »Desetega brata«. V Cankarju je zbudil srdit odpor, vendar ko gledamo danes nazaj, moramo reči, da je Cankarjeva sodba preostra. V tedanjem pomanjkanju izvirnih odrskih del so njegove dramatizacije zamašile občutno vrzel, to bo tudi ostal njih pomen. Ob Govekarjevih dramatizacijah pa najbolj vidimo, da delo, ki je pisano za branje, ne more zaživeti na odru. Vzemimo Desetega brata«. Vsa moč je prav v Jurčičevem kramljanju, čutiš ga, kako je ob tebi, zdaj ti pripoveduje, zdaj malo pomodruje, pa se spomni in poseže nazaj, tako veže sedanost v preteklost, sebe in svoj izmišljeni svet, da se preliva eno v drugo. Lepo počasi odgrinja, vse bi rad povedal. Na odru se vse zgubi v epizodnosti, imaš občutek kot pri okvirju, v katerem je na sredo prilepljena slika, okrog pa so priložene druge, katere nimajo z njo prav nobene zveze.

(Konec prihodnjič)

Osebna vest

Prof. J. Moder, dosednji urednik in sodelavec »Prosvetnega odra« je bil imenovan za dramaturga Narodnega gledališča.

Materino pismo

Julija Bračič

Hčerka moja!

Veš, da je danes moj praznik? Moj in vseh slovenskih mater. Kako bi mogla neki pozabiti, saj si vsako leto prišla na ta dan k meni! Še veš, kako si mi bila vsakikrat prinesla kave in sladkorja pa židano ruto za na glavo? Jaz pa sem Ti pripravila mastno ocvirkovko, ki jo imaš tako rada, in slatinko starine sva načeli. Po navadi so takrat že vplekle prve pomladne sape in na goljavi za kozolcem so že trobentale rumene cvetke.

Od takrat, se mi zdi, se je pretočilo že pol življenja. Skoro sama sebi ne bom mogla več verjeti, da je kdaj bilo. Zdaj sem nekam bolna. A ne toliko, da ne bi Ti mogla vsaj za danes poslati svojih srčnih pozdravov. Najin dan je in tega nama nihče ne more vzeti. Tamle ob peči Te gledam, kjer je bil vedno najljubši Tvoj prostor, in Ti pravim novice:

Pri sosedovih so kupili fantka. In Glavačeva Betka je umrla; Tvoje starosti je bila, saj veš, v šolo sta se skupaj podili. Oni dan smo pokopali Štrekljevega Ludvika. Priden fant je bil, Bog mu daj dobro! Vidmarjevega očeta je tudi položilo v posteljo. Vse tako se mi zdi, da ga bo pobralo. Potem bom menda na vrsti jaz. Leta so tu, čas bo, da grem počivat. Saj pa je tudi tako prazno in žalostno v hiši. Osem otrok sem vzredila, lej, pa sem ostala nazadnje sama za pečjo, bodi Bogu položeno. Pa nekaj mi pravi, da me ne bodo odnesli tja k fari, dokler Te še enkrat ne vidim. Tistikrat bom zaklala makar zadnjo kuro pri hiši in slatinka tudi še čaka v kleti.

Hčerka, kako se ti godi? Si zdrava? Zadovoljna? Srečna? Si še vsak večer z menoj vred pred bridko Martro v našem kotu. — Praznik Marijinega Oznanjenja je. Tudi moje pismo bi Ti hotelo biti veselo oznanjenje. Zunaj se je vzbudil topli jug, veš, in vse okrog hiše je zadišalo čisto po pomladi. Sonce je že izlizalo sneg na našem bregu, ki bo zdaj zdaj žoltobelo vzcvetel. Daleč tja prek boš čutila ta pomladni dih, hčerka moja, in se boš nasmehnila iz dalje tako belo in toplo ko v igred tu pri nas. Saj pomlad je zmirom lepa, ker je oznanjenje, upanje in čakanje. In potem si misli, moj otrok, da Te v hiši sredi zelenečega, cvetočega, v soncu se smejočega brega vsak dan čaka

Tvoja

mama.

„V tujino in na zmotna pota sem zašel, kakor izgubljena ovca. Išči svojega služabnika, Gospod, kajti tvojih zapovedi nisem pozabil.“
(Psalm 118, 176.)

»Na zmotna pota sem zašel, kakor izgubljena ovca.« Prav zares, ker sledim svoji lastni volji, ker hočem vedno uveljaviti svoje zahteve, ker stalno iščem nove, sočnejše paše, ker begam od želje do želje, ker hodim od ene prevare do druge, od veselja do veselja. Končno se ne vem kam obrniti v goščavi in temi, ki me obdaja. Prvi korak čez mejo tvojih zapovedi je bil hitro storjen; drugi mu je sledil še hitreje. Potem se mi je zdelo, da sem brez vezi, brez Tvojega nadzorstva, prosta vseh vezl...

Ko pa sem bila prepuščena sama sebi, sem izgubila smer in cilj. Kam naj se obrnem?

Lakota in žeja me mučita, napadi zlih sovražnikov se množe. Čudno se sliši, vendar smelo trdim: ovca si zna bolje pomagati kot pa ljudje.

»Išči svojega služabnika« kakor pastir izgubljeno ovco. Saj se oglašja, žalostno bekeče in prosi. Človek pa, ako mu milost božja ne pomaga, niti tega ne more. Niti svoje bede ne spozna in ne čuti, niti prosečega klica ni zmožen. Bog sam mora poiskati izgubljenega...

To pričakovati ali celo zahtevati pa človek ne more in ne sme. Le božja neskončna ljubezen, dih božjega ljubečega diha, brezmejno Njegovo usmiljenje je bilo, da

je prišel človeka rešiti in še vedno prihaja.

Dobri pastir zopet išče svojo ovco. Nihče ni vedel, kam se je zgubila; On pa preišče vse gošče, vsa stranska pota, vsak jarek, vsak grm in vse skrite globine. Tam jo končno najde med trnjem in Njegovo Srce se razveseli. Skrbno in varno razgrne trnje in jo dvigne na svoje rame in odnese nazaj k čredi.

Tako je dobri Bog vedno iskal izgubljene ovce in jih išče še danes...

»Tvojih zapovedi nisem pozabil.« Samo za trenutek sem jih pustila izpred oči, nisem jih vpoštevala, nisem poslušala Tvojega glasu, ne Tvojega opozorilnega klica. Stale so sicer trdno in močno; prevrniti jih nisem mogla, objestno sem jih preskočila in jih pustila daleč za sabo. Njim in Tebi sem pokazala hrbet — toda pozabila jih nisem. Saj mi niso dale ne miru ne pokoja. Razburjale so me, vzbujale v meni strah. V prsih je trkalo in tolklo, da sem morala misliti nazaj na prejšnji mir, prejšnjo srečo, ko sem spoštovala Tvoje zapovedi in jih držala. Vsak dan mi je klical, naj se vrnem in se jih znova oklenem. Hotela sem, pa zopet ne. Jasno sem se spominjala Tvoje ljubezni, Tvoje dobrote in ta spomin mi je narekoval besede: »Dvignila se bom in vrnila k Očetu.«

Da, Gospod, letošnji post...

Tam so nam domove težke t'me pokrile...

C. C.

V linah so se razmajali zvonovi. Njih pesem je napolnila ozračje in se pognala naprej, da se zlije v eno s pesmijo drugih zvonov naših cerkva in cerkvic. Nekatere je šele iz sanj prebudila, druge pa je že pri delu dohitela. Tisočera srca so vzdrhtela: »Bog daj srečo v tem dnevu!« Tisočere roke so se zganile v znamenju svetega križa. — In začel se je nov dan v nizu mnogih dni.

Na vse mogoče strani in k raznemu delu so se raztepli ljudje iz toplih domov. Ene je poklicalo polje in njiva, vinograd

in gozd, druge šola in pisarna, tovarna in daljave železnic in belih cest. Vse pa se vrača zopet v izhodišče, v gnezdece, v toploto doma. Tam utriplje srce, tam polje kri, tam je početek in središče vsega življenja. Tisoč slovenskih družin, tisoč prijetnih gnezdec. Svetla in topla lučka gori v njem, lučka medsebojne ljubezni, umevanja in spoštovanja.

Vsa človekova bit kliče po sreči, ki domuje v tistem domku. Kdo namreč more nadomestiti ono ljubezen, ki jo čuti in deli s svojim otrokom materino in očetovo

srce?! Kdo globlje ume vse radosti in boli srca, kot kri iste krvi? Kje na svetu je kraj, kjer bi se mogel človek bolj sprostiti in razodeti, kot med svojimi domačimi, kjer je pesem enega — pesem vseh, trpljenje enega — trpljenje vseh, upi in sreča enega — sreča vseh.

Danes pa je na sonce, ki je sijalo v naših domovih, legla tema, povsod je noč, mráz in smrt. V naše domove se je prikradla pošast, strašna in silna. Odela se je z vablјivim plaščem osvobodilne fronte, da je laže uničila svojo žrtev. Še pozni rodovi bodo s studom in grozo izgovarjali njeno pravo ime: brezbožni, mednarodni komunizem. Naše, nekdanje tako lepe gozdove in polja je posejal z gomilami naših najboljših. Za vselej je ugasnil ogenj na mnogih naših ognjiščih. Naše družine so razdejane, ostala je le beda, pomanjkanje, smrt.

Komunizmu je družina glavna ovira pri

njegovem delu. Zato jo hoče uničiti za vsako ceno. Z umori je iztrgal iz družinskega kroga očeta, mater, sina. A hotel si je zagotoviti tudi bodočnost. Ker predobro ve, da je mati tista, ki vse družji, ki je steber in srce družine, je posegel po njej in jo uničil. Naša slovenska dekleta, ki naj bi bile nekoč slovenske matere, je pognal v gozdove, kjer tonejo v grehu in hudobiji. Propala, z najgršimi zločini omadeževana dekleta, ne bodo nikoli dobre, poštene, ljubeče matere in tako se je komunizmu skoraj posrečil njegov satanski načrt.

Vendar, še so tu slovenska dekleta, ki hočejo živeti v zdravih družinah, ki bodo kot matere svojim otrokom najlepši zgled čistosti in ljubezni ter poštenosti. Še bo živela slovenska družina, saj bedi nad njo Brezjanska Marija. Po velikem petku bomo doživeli zmago velike nedelje in sonce bo pregnalo temo iz naših domov ter prikljicalo v nje novo, srečnejše življenje.

Nove brazde

Janez Kmet — (Nadaljevanje)

Srce ga je ljubilo. Ni poznala ne Matevža, ne njegovega grunta. Zakaj ne more Tineta zavreči? Vpraševala je čustva in vpraševala razum, a postala je zbegana in neodločna.

»Morilec!« je zašepetal v vetru nagelj na oknu. Ni ga mogla gledati; prenesla ga je v kamro. Rožmarin je dala v kapelico sredi vasi. Dekleta so si pomežikovale in se smejale...

Drugo jutro je Sitarjev hlapec potegnil mater in Julko na postajo. Bila je še tema; živa duša ju ni opazila, pozno zvečer sta prišli sami domov.

Solze so Julki silile v oči, ko se je mati, strta od krutega udarca življenja, zgrudila k sinovi postelji in poiskala njegovo desnico. Kako se je spremenil! Bled, da je bil kar črn pod očmi, upadel in suh, kot bi mu z dletom dolbel obraz, je ležal nepremično in se smehljaj. Stisnil je tudi Julki roko, ves srečen, da ga je prišla obiskat. Začutila je omamno hrepenenje po nečem daljnem in lepem...

»Julka, si prišla, vedno sem mislil nate!«

Pogovarjali so se kot brat in sestra,

kot ljubeča mati in ljubljena otroka. Za trenutek je vse tri združila tajna vez; ničesar si niso prikrivali. Julka je spoznala, kako je Matevževa mati dobra. Mehko govorjenje, prijazno vedenje, milina in ljubezen v očeh, da bi odpustila tisoč krivic, še preden bi bile zagrešene.

Najhujše je Matevž že prestal. Rana se je začela celiti; a počasi, silno počasi se je vračalo zdravje.

»Povej, po pravici povej, kdo...?« Pridržala je Julka zadnje besede; niso ji šle z jezika. Pomaknila je stol bliže, se nagnila nadenj; eno roko je položila v njegovo dlan, drugo dala na čelo in mu proseče zrla v oči.

»Kdo, kdo?« Trepotala je in pričakovala njegovih besed. »Ali je resnica? Povej!« Kako silno je želela, da bi izrekel kar koli, samo Tine ne, ne. Ne, Matevž, samo Tine ne!... Samá ni vedela, zakaj se srce tako bori za Tineta, zakaj mu odpušča, ko je morilec, ubijalec... Krče-

*Blagoslopljeno velikonoč
želita uredništvo in uprava*

vito je stisnila njegovo roko in dahnila: »Ne, Tine ne...«

»Poznal sem ga kot tebe! Kakor go-tovo tu ležim, nihče drugi kot on...«

Tisoč konic se je Julki zasadilo v srce. Zamizala je, spačila obraz in se obrnila kakor v neizprosni gnusu in srdi. Ma-tevž je spremljal s pogledom vsak njen gib. Legla mu je mrka senca na obraz in spet prav tako hitro izginila.

»Ne sovraži ga, Julka! Odpusti mu, kakor sem mu odpustil jaz. Vendar... dokler bom živ, ne bom pozabil... one noči...« Prenehal je. Z zadnjo močjo je Julka premagovala krik, stisnila je ust-nice, v srcu pa ji je divjalo...

»Ne, Tine, ne obsojam te! Nikogar člo-vek ne sme soditi...«

Poslovili so se, segli si v desnice, ki so drhte, kot bi hotele izdati tiste najbolj skrite misli, ki so se kakor plamen dvig-nile v Matevževem in Julkinem srcu in iskale opore. V materi so kipele le tiste besede: pozdravil se bo. Za njo so bile odrešenje.

Očeta je peklo. Videti je bilo, da je njegov trud zaman. Delo je zastajalo. Ko-maj bi bilo, da bi imel vsak po deset rok.

Ko se je oglasil prvi cepec na Bregu, se je Sitar prestrašil. Drugi mlatijo, on je pa komaj v kozolec spravil. Pri južini je udaril ob mizo in zabentil.

»Nič, hudiča vendar! Zgrabimo, da se nam bo kri pocejala izza nohtov, ali pu-stimo vse skupaj v puščo!«

»Za pet ran božjih, kaj pa ti je?« se je prestrašila mati. »Taka nesreča, pa še ti s kletvijo odganjaš božji blagoslov od hiše!«

Hlapec je začuden zrl v svojega go-spodarja. Prvič ga je zdaj slišal s kletvijo na ustih.

Oče se je vzravnal, kakor bi mu dvaj-set let zdrknilo s hrbta. Vstal je in brez besed s trdim korakom odšel iz hiše. Vzel je palico izza vežnih vrat in se napolil naravnost v Vranjo dolino k bratu.

»Fanta mi daj,« je odločno stopil pre-den, bolj z zahtevo kakor s prošnjo. »Za kak mesec, pravim. Saj se mi menda Ma-tevž ne bo stegnil. Ta nora mladost, ki se pobija za ženska krila! Na starost bom pa sam garal...«

Od tedaj se je pri Sitarju zaobrnilo. Stari je prijel za sekuro, drevo, rovnico.

Hlapca sta delala, kolikor so moči dale. Stari se ni nobenega ustrašil pri delu. Tako je odnesel zadnji konec voza kot nič. Vrag bi ga ne ugnal. Nikogar ni priga-njal, nikogar grajal. Od jutra do večera so mu valovile kite na rokah. Zdelo se je, da je do zadnje napetosti pognal svoje moči. Mrkega in molččega obraza, živih ognjenih oči in neutrudnega garanja, bi človek mislil, da je pozabil na sina. Pa ga je klicalo njegovo srce.

»Koliko je dela, ti pa se po postelji va-ljaš... Brž se zliži, brž...«

Sam je prijel za cepec, česar že deset let ni storil. Udrihal je, da so se podnice šibile in pod tresel.

Julka je pa materi pomagala v veži. Ni se mogla ubraniti. Oče je prišel ponjo.

»Pa se jim bo vsilila,« je sprožila Mana. »Kar kmalu bi se rada postavljala po Si-tarjevini. E, če je Matevž pameten, je še pogledal ne bo, nadlogo neokretno. Že za svojo jo imajo. Le pojdi gledat, kako se vrti pred pečjo... E, ko bi Matevž vse vedel...«

»Saj naša punca pravi,« je skomizgnila Mihevka, zanihala z glavo in pomežiknila. »Ni vredno, da bi ti pravila...«

»Ti, še ne veš,« se je domislila Mana. »Tine se skriva. Zamanov je šel v šmihel, pa ga je v Prédalih videl. Pesek koplje. Pa jim ne bo ušel... Z Julko se imata še zmeraj rada...«

Ravno tedaj je stopila Julka iz veže in poln škaf vode vrgla na gnoj.

»Poglej jo no! Kar po eni sami peti se suče. Oblečena je pa kot nevesta...«

Julka je pogledala proti Mani in Mi-hevki, kakor da bi slišala njune besede. Mana je umolknila. Kar malo sram jo je bilo; Mihevka se je pa vsa v skrbeh za-voľjo Julke in Tineta pomaknila v vežo.

III. Dvojni boj

Julka je zgodaj vstala in precej sedla k šivalnemu stroju. V zadnjih dneh ji je delo zaostalo; bolj je namreč poprijemala za srp in cepec kakor za šivanko. Ženske so nosile blago, obljubljala je vsem, da bo naredila, pa so potlej z nevoljo odhajale. Ni mogla, pa ni mogla.

Visok kup različno pisanega blaga, ro-žastega, rešetastega in takega, ki se med prsti kar izmika, je počival pred njo na

nizki omari. Od časa do časa je dvignila glavo in pogledala skozi okno. Ob zidu pred očmi je veter zibal široke breskove veje, da so ji svetlobne lise migotale pred očmi, kot bi jo strašila žugajoča roka.

Nebo je bilo jasno. Male in tenke zaplate megle so se topile v sončnih žarkih. Zdelo se je, da komaj vidno pojema moč sonca. Julka se je bala, da ne bo več prave vročine. Kar zbudila se bo nekega jutra sredi jeseni.

Čuden nemir jo je begal. Bila je sama; oče in hlapec sta šla druva napravljat, Tončka in pastir pa pred kozolcem pospravljata. Nekaj jo je tiščalo v srcu, a se ni mogla domisliti kaj.

Prejšnji večer se je oglašil Tine. »Moj Bog, Tine!« Podprla si je glavo z roko, z drugo pa je brez misli črtala po blagu s kredo. Bilo je temno, da si dalj posegal, kot pa videl, ko je potrkal na okno. Planila je s postelje in odprla: »Proč, ti, ki si...« Prijel jo je za roko in potegnil k sebi. Julka je vztrepetala. Zaljive besede so se ji pretrgale, ostre misli so se ji prelile v sladka čustva.

»Tine!« je dahnila. »Ti ne veš, kako je meni hudo!« Samo to je ponavljala, drugega ni mogla spraviti iz sebe.

»Mi odpustiš, Julka? Kajne, da mi...«

»Odpustim,« je izjecala. Padla je na posteljo. Zaspali ni mogla. Mislila je na Matevža, Tineta... Zakaj ne pride vasovat sredi dneva? Sedli bi okoli mize in se razgovarjali. Tine, ni prav, da ponoči laziš okoli vogalov. Kaj, če bi te kdo videl?... Kako naj bi prišel kot Matevž? Oče bi ga pikal in poniževal vpričo vseh. Prav je, Tine! še pridi, da te ne bo nihče videl...

Preobračala se je po postelji, ura je bila že čez polnoč, pa ni še zatisnila očesa. Pred njo je plesala Sitarjevina in precej nato Vrhovčeva hiša... Kar vrtelo se ji je v glavi... Kako lepa je Matevževa domačija. Zemlje, da bi jo teden dni ne ogledala, polje, njive, gmajna, gozd zarasel s smrekami in hrasti. To je premoženje. — Onstran vasi v rebri pod gozdom pa Vrhovčeva beračija. Bajta nizka, kamniti oplazi, gozd, ki skoraj ni vreden tega imena, grmovje in starikavo hrastičevje. V hiši pa še oče, mati, brat, Micka in štefa.

A Julka ni videla ne zemlje, ne bajte,

le Tine se ji je smehljaj v sanjah. Opravičeval se je, stokrat mu je bilo žal tistega dejanja.

»Saj se imava rada, kako da ne bi mogla živeti! Ona bi šivala, nekaj se pa res zasluži, Tine bi hodil po delu, kopal starino in trgal njivice požrešnemu grmovju. Micka in štefa bi pomagali, saj sta tako dobri. Zvečer bi se vračal truden in lačen. Julka bi mu postregla. Smejati bi se in se igral z otroki. O, veliko otrok bi imela. V miru in sreči bi živela družina. Še v revščini bi se smejali...«

Sanje so rastle od dne do dne. Motile so jo pri šivanju, ponoči ji jemale spanje.

Dvignila je oči in zavrtela stroj. Zazrla se je v dolino. Od zadnje hiše v Dolu so se utrgale tri postave. Bili so moški. Naglo so stopali po klancu. Kaj neki je? Vstala je in stopila k oknu. Težke misli so jo pričele vznemirjati. Nepremično jih je gledala. Za trenutek so izginili za mejo in se spet prikazali. Nenadoma ji je splahnel smeh z obraza, postala je bleda, ustnice so ji lažno vztrepetale.

»Orožniki!«

Krčevito se je oprijela stola. Strah ji je rasel v očeh. Vrgla je mero po šivalnem stroju, omahnila proti vratom in kakor odrevenela obstala.

»Jezus!« Sklenila je roke in zaihtela.

»Tine, beži! Tine!...«

V veži so se oglasile stopinje. »Tončka,« je Julka spoznala, stopila k omari in potegnila z robcem preko oči.

Trije so bili. Stopali so resno in počasi navkreber. Visoke kape so jih delale stroge in mrke, puške pa trde in neusmiljene. Samo postavo poznajo, drugega nič.

Pod vasjo, na križišču so se ustavili. Ozirali so se okoli sebe, izbirali pota. Zamanov Nace jim je prišel naproti. Nekaj so ga izpraševali, nato pa zavili nad štepcevo hišo po rebri. Vaščani so se začudili. Otroci so se poskrili v hiše in se jokaje oprijemali mater. Stari so se umikali s pragov, ženske so zvedavo gledale skozi okna. Nemir, ki je prihajal v bojazen, je napolnil vso vas. Orožniki so le redko obiskali Breg. Nihče jih ni vabil, nihče pogrešal. Če so se ob nedeljah fantje pred cerkvijo stopili in jo je kateri kaj bolj do-

bil, se je zavlekel v svislji za nekaj dni, pa je bilo dobro. Joj, orožnika pa ne pod streho, ne prinaša sreče.

Vsi so precej vedeli: po Tineta gredo. Vrhovčevi so po mali južini nekoliko posedeli v hiši. Spet so se sprli.

»Kaj je bilo tega treba?« je očital oče.

»Kaj vi veste!« je rastle Tine.

»Kako ne vem: fant v bolnišnici, doma žalost. Po tebe bodo pa orožniki prišli. Saj pravijo, da je Sitar naznanil.«

»Julka je moja! Zakaj ona prekleta slipovka lazi za njo. Ubil bi ga, ubil!«

»Si me kdaj vprašal, če bom in komu bom dal, a?«

Oče je vstal in udaril ob mizo. »Jih vidiš?« Dve puncji in fant še poleg tebe! Misliš, da jih bom pognal po svetu? Vsi trije so boljši za dom kakor ti. Ne, ne, fanteček, boš že počakal!« Zasmel se je gospodovalno in pomigal s prstom.

»Bom za hlapca?« Tine je ves srdit planil pokonci.

»Kakor drugi...«

Na široko so se odprla vrata. Dva svetla bajoneta sta se sklonila pod podboji. Med njima je stal orožnik.

»Je tukaj Martin Jerač?« S pisanim pogledom je ošinil Tineta.

Oče in sin sta osupla obstala z očmi uprtimi v vrata.

»Tu, kaj hočete?«

Tine je stisnil pest, v hipu mu je zra-stel pogum in upornost je kljubovalno zrla iz oči.

»V imenu postave.« Vsi trije orožniki so se zganili. Verižica je zarožljala. Oče je gledal nepremično, sestri sta zajokali, mati je padla pred orožnike in dvignila roke. Oče jo je razkačen dvignil. »Nismo navajeni prositi milosti. Pojdi proč...«

»Nastavite roke!«

»Saj ni naš, ni samo naš kriv...« je zajokala Štefa.

»Opravičeval se bo pozneje! Nastavite roke, sem rekel! Imamo ukaz; služba je služba.«

Upornost se je v Tinetu večala, obraz so mu spreletavale barve. Ustopil se je tik pred orožnike, uprl roke v boke in jih prodiral z ognjenimi očmi.

»Se ne pokoravate!« Prvi ga je udaril s puškinim kopitom preko hrbta, drugi je čakal kakor za naskok. Videlo se je, kako

je Tineta zbolel udarec. Komaj je pogoltnil tako globoko ponižanje. Nastavil je roke in se ozrl po očetu. Če bi se mu ta zasmel, bi se rajši boril do smrti, kakor pa očetu pustil zaničljiv nasmešek, ki bi ga pekel vse življenje. A oče je bil hladen kakor kip, ko je orožnik zadrnil verižico, da so se bele lise razlile okoli okovja.

Sestri sta se prijeti in jokali, mati je samo hlipala, ko je orožnik kar pahnul Tineta v vežo. Trgal se je od domače hiše. Bilo mu je hudo, kakor da se ne bo nikoli več vrnil. Ni se imel časa posloviti; pa saj bi se za vse na svetu ne. Niti ozrl se ni. Jok je slišal za seboj, presunljiv jok ponižane in osramočene matere. Vedel je, da bodo sestri in mati jokale do večera, brat in oče bosta vzela sekuro in žago in šla napravljat drva. Kakor mutasta se bosta pozno vrnila. Še drugi dan ne bo nihče omenil Tineta, kot bi ga nikoli ne bilo pri hiši...

V grapi je hladno zavelo v Tinetov obraz. Začutil je na rokah pekoče bolečine. Ne bi prosil olajšanja za vse ne. Na obeh straneh so ga visoke meje popolnoma zakrivala. Ali... skozi vas... ne, ne, rajši se uderem, je z grozo pomislil. Hinavske oči bi pasli na njem, ne, ne. Trdno je sklenil, da bo napel vse sile in pretrgal verižico. Mora jo, mora jo... Planil bo, podrl orožnike in ušel... Tudi, če plane v smrt. Vse rajši kot tako globoko sramoto...

Pa ni. Na razpotju je za hip postal, kot bi mu strela švignila mimo oči. Orožnik ga je začuden pogledal, rekel pa nič. Dva sta hodila zadaj. Tine je kot v blaznosti stopil na pot proti vasi. Dvignil je obe roki, veriga je zarožljala. Potegnil je klobuk globoko čez čelo. Sklonil je glavo in oči zapičil v tla. Neznansko breme ga je krivilo.

Od prve do zadnje hiše je šlo od ust do ust: orožniki ženejo Tineta uklenjenega. Vsa vežna vrata so se zaprla kakor takrat, ko odidejo vsi na njive. Spravili so se v hiše; vse je bilo v oknih. Dekleta so se bale, fantje so grozili orožnikom, otroci so se poskrili. Mlažše so matere dvigale v naročje: glej, da ne boš ti tak, tebe bi prav tako gnali...

Tine ni okrenil glave, ni prislunil, a čutil je na sebi oči vseh vaščanov. Prodirali so ga s pogledi, ga tožili in obsojali.

Ta obsodba ne bo nikoli preklicana. Čez Bog ve koliko let bodo pripovedovali zgodbo o Tinetu in dostavljali: prav je bilo tako, zaslužil je. Kako težko je bilo Tinetu

nadaljevati pot. V verigah, med orožniki, v senci bajonetov... Stari so računali, koliko let že ni bilo kaj takega v vasi, na, zdaj je pa spet... (Dalje prihodnjič.)

Gospodinje se pogovarjajo

Tovarišica iz prve številke letošnje Vigredi in ona iz druge številke sta me izzvali, da sem tudi jaz začela premišljevali, kaj si imamo gospodinje še važnega povedati. Posebno pa me je še spodbudil droben člančič v januarski številki, ki je tako na kratko vprašal »In mi?«, pa je potem kratko in jedrnato pribil, da je nujno potrebno, da postanemo kristjani, da kristjani moramo postati. Pri tem sem si mislila, da moramo prav me matere začeti pri vzgoji, da bodo naši otroci v bodočem novem redu znali živeti in se kot kristjanikatoličani uveljavljati. Zato bom vsem Vigrednicam-materam napisala misli, ki so za vzgojo sedanjega mladega rodu posebno važne, ki jih morajo vse slovenske matere vedeti.

Kamor koli se ozremo, vidimo v sedanjem času samo razdejanje, samo uničenje. Kakor se za obnovo gospodarstva že pripravljajo in sestavljajo razni odbori in komisije, tako in nič manj važno in potrebno je, da se tudi sestavijo načrti za bodočo vzgojo, ker je preusmeritev vzgoje nujna. Ni gotovo, da bi nam, ženam-materam kdo sestavil poseben načrt in posebno navodila za vzgojo otrok. Dobro je, če se same tega lotimo, če pogledamo nazaj na vse ono, kar se je v naši dosedanji vzgoji pokazalo za napačno, in tudi ono, kar je bilo v dosedanji vzgoji dobro in uspešno. To zadnje nam bo za izhodišče, od koder bomo iskale novih smeri za svoje delo, trdne opore za popravo tudi zamujenega.

Vsaka izmed nas lahko pogleda nazaj na vzgojno delo in bo našla sto in sto neuspehov, ki jim takrat nismo vedele vzroka, ali smo se vsaj opravičevale, češ saj nismo krive, če se je tako zgodilo, saj namene smo imele najboljše. Toda namen sam še ne zadošča, ako se tudi ne potrudimo, da osnovani načrt tudi izpeljemo. Za zgled vzemimo samo en močno vsakdanji primer! Mati je vsa žalostna, ker otrok, ki

ga je že dolgo dolgo dosledno učila vsakdanje molitvice k angelčku varuhu in jo je tudi že znal, pri večerni molitvi odpove: ne zna in tudi noče moliti molitvice k angelčku varuhu. Kaj je temu vzrok? — Otrok prav gotovo ne, ker je sicer ubogljiv, dober in nikoli uporen. Mati naj si izpraša vest! Ali ni morebiti začela z učenjem molitvice samo zunanje, ne da bi bila otroka tudi na njemu primeren način poučila o Bogu, ki je dober kakor očka in še bolj; ki vedno misli nanj in ga nikoli ne pusti samega, ki je vedno pri njem (božja povsodpričujočnost!), da mu je poleg mame, očka, stare mame, Micke in Tince tudi še določil takega varuha, ki ga niti ne vidi, ki pa je vedno ob njem in vse vidi in vse sliši, kar otrok dela; ki ga vodi kakor mamica, da ne pade in če pade, da ga hitro pobere in potolaži, če ga kaj boli, ko se je udaril. Tega dobrega, vedno pripravljenega angela — saj je že v cerkvi videl angelčke na oltarju, ali ga ima tudi ob svoji postelji naslikanega — je treba vsak dan prositi, da ostane vedno pri njem, da ne gre stran, če je bil otrok poreden. Tako malo molitvico se nauči tudi moj mali za vedno, da jo bo znal moliti še, ko bo tako velik, kakor je očka in mamica sedaj. Tudi ta dva znata to molitvico še od mame in očeta. In naš mali in angelček bosta za vedno postala prijatelja in ne bosta nikoli šla narazen, vedno bosta hodila skupaj, kakor je Bog naročil.

Ako je mati prvotno hotela otroku molitvico kar v glavo viliti in je videla, da ni šlo, naj še zdaj to popravi. Tudi petletnemu otroku ne bo v kvar, ako ga še naknadno tako pouči o angelu varuhu. In nazadnje bo tudi sama vse drugače upoštevala delo angela varuha ob takem temeljitnem premišljevanju.

Nič ni odveč, ako povem še to, da smo vse doslej premalo učile otroke o božji povsodpričujočnosti. Ta verska resnica je za vzgojo neizmerne važnosti, pa tudi pomoči

in cpore. Ko je mati z vsem svojim čuječim delom in s svojo vedno pripravljenostjo za otroka le-temu vlila prepričanje, da je samo zanj vedno tukaj in ji je otrok že dal svoje dokaze, da to tudi upošteva in jo ima zaradi tega močno rad, saj se je v zahvalo tolikokrat oklene, je čas, da tudi od njega zahteva brezpogojno pokorščino na prvo besedo, brez vsakršnih dokazovanj ali še celo obljub. Tista notranja vez mora biti dovolj močna, da uboga takoj brez čakanja ali oklevanja. — Na tej svoji materinski skrbi bo lahko mati začela govoriti o božji skrbi za otroka, o Njegovi še vse večji čuječnosti ob njem, o Njegovi vedni pripravljenosti, ki nikoli ne pusti čakati, ampak že vse sama vidi in ve, kaj je treba. Kako pa to ve? — Glej, mamica ne more vedno ostati ob tebi, ker mora še za druge skrbeti: za očka, da ima kosilo, ko pride domov, za brata, za sestro, ki hodita v šolo, Bog pa je vse drugače skrben in dober: vedno je pri nas, zmiraj gleda za nami, kamor gremo, povsod je pri nas. Ni samo v cerkvi, ampak je tudi doma, v hiši, v sobi, v kuhinji, v kleti, na vrtu, na polju, v gozdu. Povsod.

Pa se bo potem razvnelo ono povpraševanje: ali v hlevu tudi? Tudi. Ali v drvarnici tudi? Tudi. Itd. Pri tem moram opozoriti, da mati nikoli ne sme postati nestrpna, nepotrpežljiva, živčna! Da bi hotela otroku kakor odraslemu odgovarjati: Če rečem povsod, potem je povsod. Otrokov okolje še ni tako prostrano, da bi mogel razumeti, kaj je to povsod; zato našteva še in še. Mati pa skrbno, radovoljno, potrpežljivo odgovarja in k vsakemu odgovoru še kaj pridene, kar otroku obzorje in razumevanje razširi, besedni zaklad pomnoži, mišljenje sprosti in mu da

dovolj snovi za samopremišljevanja, za samogovore, v katerih se tako dobro počuti, za zbistritev in izpopolnitev nepopolnih pojmov, ki jih že ima.

Pa mi bo katera ugovarjala: Kako naj se toliko ukvarjam z otrokom, ko pa nimam časa? Vsaki materi s tem ugovorom povem, da je treba za otroka in tudi za vzgojo imeti čas in si ga vzeti! Saj to je smisel vzgoje, da se posveti zlasti mati vsemu temu drobnemu delu, ki otroka dviga, usmerja, uči, vzgaja! — Ne smete biti užaljene, ako vzamem prav nelep primer! Koliko skrbi ima gospodinja za mlade pujske! Za telička, ki je pravkar prišel! Za piščančke, ki se drug za drugim oprasčajo jajčnih lupin! Ali ni mar otrok, ki je razumna stvar božja in ima neumrjočo dušo, več vreden kot pa žival?

Kolikokrat se je zgodilo, da je morala kmečka mati na polje delat, otroka pa je pustila doma. Ko je odhajala, ga je nahranila, ocedila, previla. Dela na polju ni mogla pustiti, četudi je vedela, doma me otrok potrebuje. — Delavska mati je odšla na delo, ko je otroka opravila. Toda ure in ure so pretekle, da je otrok jokal, a matere ni bilo, ker je bilo delo več vredno in zaslužek važnejši kot pa oskrba in nega otroka.

Če kje, potem je treba pri vzgoji novega reda! Takega reda, ki bo upošteval otroka kot razumno božjo stvar, ki zahteva mater ob sebi, da ga neguje in vzgaja!

Drage Vigrednice-matere, oglasite se s svojimi pritrjevalnimi ali odklonilnimi mislimi! Matere moramo v novem družabnem redu držati krepko skupaj, da vzgojimo našemu slovenskemu narodu nov rod, ki bo vreden srečne bodočnosti!

Alojzija B., š. p. K.

Naši razgledi

Mladost je čas učenja. Večkrat slišimo, zlasti na kmetih, da je vse preveč, kar se dandanes mladina uči, češ saj vsega tega ne potrebuje. To je nekako tako, kakor če bi hoteli vsejati samo toliko repinih semen, kolikor repe bi radi imeli. Vemo pa, da vse ne kali, kar vsejemo. Tudi pri učenju je tako: ne ostane vse v glavi, kar se učimo. Torej je le treba nekaj več, kot pa

tisto, kar rabimo, ker se marsikaj zgubi, kar smo se učili. Poleg tega pa tudi ne vemo, ali morebiti v bodočnosti ne bomo prav tega rabili, kar se v mladosti učimo. Sploh pa še nikoli nismo slišali, da bi kdo tožil, da se je v mladosti preveč, mnogokrat pa, da se je premalo učil.

Podnebje in vreme. Kmečko gospodarstvo in njegovo dobro ali slabo poslovanje

je odvisno od podnebja, to je od toplote, vlage in padavin. Podnebje kakega kraja ne zavisi samo od lege, ampak še od drugih pogojev. Ne samo, da je v raznih deželah podnebje zelo različno, tudi v eni in isti deželi se močno razlikuje. Na podnebje vplivajo najprej gorovja in doline, velike reke, jezera in bližina morja. Vse to skupaj določa, ali je v kakem kraju topleje ali hladneje, ali je v tem kraju več ali manj padavin. V pokrajinah, kjer vlaga zraka ni posebno velika, so torej bolj suhe, je poletna vročina in zimski mraz mnogo večji kakor v pokrajinah, ki imajo dosti vlage v zraku. Zato pa tudi ni poletje v bližini morja tako vroče, četudi leži kraj močno na jugu, prav tako pa tudi zima v severnih krajih ni tako ostra. Vse te razlike vplivajo umevno na poljedelstvo.

Pokrajine z bogatimi padavinami so posebno primerne za travništvo, ker krmilne rastline dobro uspevajo. Posledica tega je, da je v teh pokrajinah živinoreja posebno razvita. Pokrajine s suhim ozračjem pa so posebno pripravne za pridobivanje žitaric.

Pokrajine s posebnim poudarkom v podnebnju so pripravne za razne kulturne rastline, ki jih je treba porazdeliti po njihovih posebnih zahtevah.

Podnebje in vreme pa tako posredno vpliva tudi na živinorejo in na boljši ali slabši donos žitaric, kakor tudi na njihovo kakovost. Od njih je odvisno tudi delo in delavstvo ter razdelitev dela po času in načinu. Vsa razdelitev kmečkega dela je odvisna od teh dveh činjenic, ki imata še marsikatero druge zahteve, potrebe in pogoje. Zato je kmečko gospodarstvo odvisno od njih in si jih kmečki gospodar pri svojem gospodarstvu in delu vedno stavi v svoje načrte, ker mimo njih ne more.

Nova hiša. Naši častitljivi, iz davne preteklosti ohranjeni kmečki domovi so po komunistični revoluciji mnogokje tako uničeni, da jih bo treba na novo postaviti. Zelo veliko vprašanje je, koliko tistega lepega, starega se bo še dalo rešiti v nove domove, ki jih bo treba zgraditi. Gledati pa bo treba, da bodo naše nove kmečke hiše odgovarjale svojemu namenu, da ne bo kdo izmed beguncev, ki so letošnjo zimo prebili v mestu, vzel kako mestno ali predmestno hišo za vzorec, po katerem bi si izdelal svoj novi dom. Nikoli ne moremo

dovolj poudariti, da je kmečka vas posebnost zase, da si tudi dve nista enaki, ampak ima vsaka svoje značilnosti, ki morajo tudi pri novih zgradbah ostati ali celo priti do večjega poudarka.

Različni so pogoji za zidanje nove hiše in ni najglavnejši denar, s katerim nekateri trdni očanci še kar dobro razpolagajo. Pokrajinska slika narekuje predvsem, kakšna hiša spada prav v tisto pokrajino; zato so naši slovenski inženirji, arhitekti in stavbeniki že dolgo na delu, da pripravljajo načrte za pozidavo novih hiš v krajih, ki jih je vojna vihra ali komunistično razdeljanje porušilo. Nikakor ne gre, da bi si vsak sezidal novi dom, kakor bi sam hotel; treba se je ukloniti stavbenim predpisom, ki jih izdaja javna oblast. Zato bomo razumele, zakaj so potrebne različne komisije in merjenje ter uravnavanje načrtov za vse nove zgradbe. In če mislimo še na to, kako močno bi bila skažena celotna slika naše ljubke dolenske vasi, ako bi vanjo postavili gorenjsko, n. pr. bohinjsko hišo, bomo potrdile javni skrbi za enotnost naših naselij in za harmonično sliko vaše pokrajine.

Zakaj piše Vigred o tem? Zato, ker so največkrat žene tiste, ki jim kar noče biti všeč, da se oblast zavzema za vse to, ki čutijo nekako tujo vsiljivost, ako se je treba ukloniti predpisom in še in še sprušujejo: kaj je tega treba? Posebno so to mlade kmečke gospodinje, ki bi rade imele vsaka zase čisto nekaj posebnega, česar nihče drugi nima. Naša narodna slovenska skupnost pa nam narekuje v tem pogledu toliko obzirnosti, skupnosti in enotnosti, da moramo vsi in vse za izpeljavo novega reda popustiti v vsem, kjer nam narodna skupnost to narekuje.

Predelava odpadkov. Najrazličnejši odpadki v gospodinjstvu lahko pridejo do predelave. Mnogovrstne cunjice, ki jih nikdar ne moremo več rabiti, pa jih po deželi pobirajo cunjarji in cunjarice, v mestu pa razni starinarji in prekupčevalci, zapelejo navadno v tovarno, kjer jih razberejo (sortirajo). Najslabše razdrobe in porabijo za gnojila; boljše, razdeljene po barvah, očistijo in prepredejo v tkivo, ki pride potem kot umetna volna ali umetni bombaž v prodajo, ko jih je spretni tovarnar pomešal z novimi vlakni in so tako lepo izde-

lane, da le dober poznavalec loči pravo in umetno volno ali bombaž.

Najbolj neverjetno spremembo dožive cunje pri pripravi papirja. So to bombažaste in platnene cunje. Nihče, ki kupuje papir, ne more verjeti, da je v kratkem času nastal iz umazanih in zavrženih cunj. Tudi bi človek mislil, da je za to čudovito spremembo potreba posebno težkega dela, kar pa ni res. Glavno delo je v tem, da se cunje očistijo in razdrobe v drobno kašo; seveda vse to opravijo stroji: kuhalik, drobnik in holandec. V zadnjem se zdrobljena masa s klorom obeli in s klejem sprime, da je gostotekoča in elastična. Tu se pridene tudi potrebno barvilo, ako naj bo papir barvast. Tako pripravljena gmota se spravi na sita, kjer voda odteče, gmota pa je treba samo še posušiti in zgladiti, kar se vse zgodi zopet s stroji.

Zelo važen odpadek je tudi papir sam, ki ga je do nedavna bilo strahovito veliko po vseh cestah raztresenega in ga je bilo tudi v vsakem domu na pretek. Kaj vse papir lahko koristi v gospodinjstvu, to vedo naše gospodinjke najboljše. Vendar je predelava starega papirja tudi za splošnost velike važnosti; prava poraba tudi starega papirja lahko pripomore do tega, da bo časopisje, ta svetovna sila, moglo v bodoče brez omejitve izhajati. Pobiralci starega papirja sami zase dobro vedo, da je vinar ali para ali centezim do vinarja, pare, centezima kmalu desetica in desetica do desetice kmalu višja enota. Zato jih vidimo, da brskajo po smeteh in smetiščih in ga nabirajo. Vsaka taka zbirka gre potem v tovarno, kjer jo najprej zdrobe v kašo in to vtisnejo v oblike, prepoje z oljem in klejem ter nato posuše. Posušena gmota je tako trda, da se iz nje izoblikujejo lične posode, okvirji, glave za punčke, smešne krinke in druge stvari. Tako izdelani predmeti pa pomenijo za razne male obrtnike, ki vse te predelavajo in dokonč-

no odpremiijo, pravo premoženje in tudi gospodarsko neodvisnost.

Tudi za kosti, ki leže po dvorišču, na gnojišču in na cesti se močno zanima tovarništvo. Iz boljših se slej ko prej izdelujejo gumbi. Vsakršne kosti pa so za izdelovanje oglja, ki se nujno rabi za čiščenje sladkorne raztopine, nujno potrebne. Tudi za izdelovanje voščila za usnje so kosti najboljše sredstvo.

Posebno pozornost pa zaslužijo na kakršen koli način usmrčene živali, katerih kite, hrustanci, ostanki kož, rogov, parkljev so zelo uporabni za pridelovanje kleja, dočim so kože za pridobivanje usnja zelo iskane.

Tudi najmanjši usnjeni odpadki, ki odlete s čevljarjeve mizice, so še in še porabni. V gospodinjstvu samem lahko to opazimo, ko instalater popravlja pipo pri vodovodu, nujno popraša za koscem usnja. In še manjši odpadki usnja služijo pri pridelavi modre barve, ki jo rabijo predilnice in tkalnice za barvanje tkanin.

Tudi žaganje in oblanje, ostanki pri pripravljanju olja in plina, ostanki centralnih kurjav so še porabni. Torej ni stvari, ki bi ne bila več porabna, ako le pride še v prave roke; zato v gospodinjstvu več pozornosti, več skrbnosti in načrtnega dela!

Redek primer pridnosti in močne volje mladega dekleta. Služkinja, ki privatno študira gimnazijo, je gotovo nekaj izrednega. L. 1941. je ta dekle prišla v Ljubljano, da bi se vpisala v neko strokovno šolo. Pa so ji rekli, da brez nižje gimnazije ne more biti sprejeta. Kaj storiti? Zaradi nastalih razmer domov ne more. Poiskala si je službo. Ko si je po navodilih gospodinjke uredila delo, je takoj napravila načrt, koliko ji bo preostalo časa za učenje. Kupila si je knjige in vsako leto napravi izpit za en razred gimnazije. Njena gospodinja je pa tudi pokazala pravilno razumevanje za tako izredno pridnost in vztrajnost mladega dekleta.

Naša posvetovalnica

Ta naš kotichek se hoče kar razširiti, toliko zanimanja in skupnega dela je sprožil. Imeti bi morale več prostora, da bi vsem ugodile. Prinašamo najprej odgovore.

Razpokana koža na rokah: a) Za razpokano kožo uporabljajm goveji loj brez soli in si večkrat z njim mažem roke. Uporabljam ga tudi za ozeblino, kurja

očesa, krčne žile ali pa, kadar me bole ali pečejo noge zaradi hoje ali stoje pri raznih gospodinjstvih delih in opravilih.

Starejša gospa v Ljubljani.

b) Predvsem gledam, da zabranim razpokanje kože na rokah; zato se v zimskem času potrudim, da umite roke dobro osušim in obrišem z dvema brisačama po vrsti. Na ta način kožo popolnoma osušim in tako odpravim povod za razpokanje. Tudi ne grem takoj po univanju ven na zrak, da se roke dodobra osuše. Vselej tudi nataknem rokavice še v zaprtem prostoru in ne šele na cesti. Tako mi letošnjo zimo še niso roke razpokale. Morebiti ima tudi glavno zaslugo pri tem letošnja mila zima.

Tinca M.; Lj. p. Lj. g.

Voda se peni. Ako ni s tem v zvezi kakšne bolezni, to ni nobena težava. Morebiti je vzrok v hrani in posebno še v pijači. Pojav da sklepati na množino lužnih snovi v seču, kar je seveda posledica prehrane. — Tudi v naši družini smo imeli ta pojav, toda pri osebi, ki je bila 20 let starejša od tu imenovane osebe. Pri nas se ni razvila iz tega nobena posebna bolezen in je bila smrt — čez 8 let — posledica pljučnice. Kljub temu pa naj bi se vprašalo zdravnika za mnenje, zlasti ker se v sedanjih časih lahko razvije vendar le kakšna bolezen na ledvicah. Joža Kom.; St. pri Lj.

Mlečne šipe. Osnažite šipe s Sidolom in bodo lepe!

Krista H., St. P.

Kako naj operem volnene jopiče? V prvi vrsti ne čakajte, da bi bili jopiči preveč zamazani, ker bi jih potem morali preveč drgniti in bi jim to škodovalo in bi volna postala hrapava. Upam, da imate kaj Persila v zalogi? Tistega raztopite v mlačni vodi po običajnih predpisih. Položite v raztopino jopiče, a le za par minut. Potem takoj pričnite stiskati — ne mencati in drgniti! — na vseh mestih. Ako je voda postala zelo umazana, napravite Persilovo raztopino še enkrat in postopajte kot prvič! Ovijsati ne smete, ampak samo iztisniti! Izplakujte v čisti prav. toliko topli vodi kot ste prej prali! Ako treba, v dveh ali treh vodah, t. j. toliko časa, da je voda čista! — Ako bi pa ne imeli Persila, ali kakih drugih znanih milnih kosmičev, pripravite iz dobrega, ne razjed-

ljivega mila (torej brez sode!) milnico, v kateri perite po prejšnjem navodilu. Glavne točke so: mlačna, ne vroča voda, — samo stiskati, ne mencati in ovijsati, — splakovati v mlačni vodi.

Gospodinja, domača perica.

Recepti, ki za sedanji čas niso porabni.

Odgovor Ivi P., delavki, ki ima opoldne samo 1¼ ure časa za pripravo kosila. — Res je, da so nekateri recepti po raznih časopisih, koledarjih in knjigah taki, da bi morala gospodinja imeti polno dežo mlačne in še jajec, da bi jih mogla porabliti za svojo kuhinjo. Preproste in varčne gospodinjke pa znajo iz teh dragih in iz samih dobrot sestavljenih receptov izluščiti tisto, kar odgovarja njihovim skromnim zalogam in temu, kar nudi nabava racioniranih živil. Vi s svojim tako pičlo odmerjenim opoldanskim odmorom seveda ne morete delati nobenih zadevnih poskusov. Svetujem Vam, da spravite zadevni koledar za boljše čase, v svoji »ekspresni« kuhinji se pa kar lepo oprimate zapisikov v zadnjih letnikih naše Vigredi, kjer so posamezne jedi opisane po vzorcih sedanjega časa in sedanjih razmer, skuhanje, t. j. sestavljene jedi v enem loncu, pa tudi za takojšnjo porabo. — Zaradi zaželenosti izpremembe je Vigred začasno res prenehala prinašati kuharske zapiske, pa jih bo zopet uvedla v svoj program, če bodo naročnice to želele.

Uredništvo.

Kako bi se spravil madež tintnega svinčnika iz perila? Ta madež je eden najtrdozvočajnejših. Spravljala sem ga iz namiznega prtiča skoro dve leti in sem imela potem na njegovem mestu — luknjo. S tem hočem reči, da sem uporabila vsako sredstvo, ki ga je kdo nasvetoval, mlo in ostro, drgnila in izpirala sem v vsakem perilu, pa bi bila boljše napravila takoj tisto, kar sem morala na zadnje po vseh trudih: izrezala madež z njegovo pobarvano okolico in vstavila krpo iz novega blaga. — Vam spričo trdozvočajnosti tega madeža samo to svetujem.

Milica B. — D. v.

Opomba uredništva. Morebiti pa le katera Vigrednica vé za kak drug nasvet in prosimo, da ga pošlje.

Poravnajte zaostalo naročnino!

Furnir je odstopil. Tudi meni se je to primerilo. Na vse načine in z vsemi mogočimi lepili sem ga skušala pritrditi nazaj na ploskev, pa mi ni uspelo: kot tršica tanek furnir je bil vedno dvignjen. Z roko, rokavom, prtom in z vsemi mogočimi stvarmi sem se zadevala vanj in sem ga lomila in trgala proč. Miza ni bila več ravna in tudi ne lepa. Tik pred vojsko, ko mi je prišel mizar nekaj popravljat na dom, sem ga vprašala, kako bi se temu odpomoglo. Rekel je, da ne drugače, kakor če odstrani celotni furnir, s cele plošče. Tako je tudi storil. Miza res ni več tako lepa, a je vsaj gladka in se na voglih ne zatika.

Bevčeva Zalka.

Razbiti kipec. Sami boste težko brezhibno spravili razbite kose skupaj, da bi se ne poznalo. Vprašajte v kakšni trgovini s steklom ali porcelanom, kjer bodo to prav dobro naredili.

Ivka N. — P. g.

Kako bi se trajno dalo odpraviti zaprte? Ker se o tej zadevi ne da na kratko svetovati, bo Vigred prihodnjič prinesla daljšo razpravo o tem. Upamo, da bo s tem ustrezno Vam in še marsikateri drugi Vigrednici.

Uredništvo.

Prispela pa so zopet sledeča nova vprašanja:

Ali bi mi mogla svetovati kaka gospodinja-Vigrednica, kako se pripravi grah, ki smo ga dobili na karte, da se ne bi razkuhal in da bi imel boljši okus. V trgovini sem dobila namreč zelen grah. — Za odgovor najlepša hvala.

Sevšek A., Lj.

Kako naj s pridom uporabljam olje za zabelo?

Tinca Cimperšek.

Kako naj se pripravi kondenzirano mleko za uporabo?

Lojzka Levičnik, M. n. š.

Kako naj oderem zajca, da bo koža dobra za prodaj? V zadnjih dveh letih smo si vsi člani družine pripravili tople obleke za zimo iz kož naših zajčkov; zdaj bi že lahko mislili na prodajo. — Za nasvet bo zelo hvaležna

Mici Meznarič, Lj. — V.

Kako naj pripravim suh otročji fižol, ki sem ga lansko poletje precej nasušila? Zdaj gredo vse druge zaloge že h kraju, pa bi rada družini pokazala, da je tak fižol res dober, ker so se mi poleti smejali, ko sem ga tako pridno sušila. Ali ga lahko pripravim tudi z jesihom in oljem? Soseba mi pravi, da ne, ampak le v omaki. — Za vsa navodila bom zelo hvaležna.

Urška P. — V.

Kako naj mešam prst (zemljo) za presaditev pelargonij? Po dveh letih so postale pelargonije čisto neznatne, četudi sem jih vsako leto presadila. Rada bi vedela, kakšno nego zahtevajo.

Milka B. — M.

Zatiranje plevela. Plevel je nadležen in zelo ovira razvoj vrtnih in poljskih rastlin, ako ga sproti ne uničujemo. Tudi na cvetličnih gredicah in grobovih nam dela preglavice. Nekoč sem slišala, da je neko sredstvo, s katerim se plevel zatira, preden začne rasti. Pa ne vem, kako se to sredstvo imenuje in kako se ga uporablja. — Če je kateri naročnik Vigredi o tem kaj znano, prosim za blagohotna navodila.

J. Z. v Ljubljani.

»Mama«-mleko. V dar sem dobila nekaj doz »Mama«-mleka, ki je že starejšega datuma. Radi bi vedela, ali se to mleko lahko dalj časa hrani, ne da bi se pokvarilo. — Za pojasnilo se že v naprej zahvaljuje

A. Z. v Lj.

Prošnja. Ali je kateri izmed naročnik Vigredi znano, kje se nahaja slovenska pisateljica Marija Brenčičeva. — Za njen točen naslov ali vsaj nasvet, kam se naj v tej stvari obrnem, se že v naprej prisrečno zahvaljuje

A. G.

*

Vsa vprašanja naših vpraševalk priporočamo presoji in temeljitemu razmišljanju vseh Vigrednic in prosimo za čimveč odgovorov. Vsaka gospodinja ima »svoj prav« in vsaka naj del tega svojskega dela in znanja odstopi po Vigredi svojim vrstnicam, ki prosijo za nasvet.

Erscheint monatlich — izhaja mesečno. — Preis - cena L 15.—. — Herausgeber - izdajatelj Vinko Zor, Sv. Petra cesta 80. — Schriftleiter - urednik Zora Poženel, Slomškova ulica 1. — Gedruckt von der Zadrúžna tiskarna in Laibach - Natisnila Zadrúžna tiskarna (Maks Blejec) v Ljubljani.